

То безмало хвалисање добрим односима Цркве и Државе било је увек увредљиво. А право стање никад није било добро по Цркву и њено право свештенство. Увек је било репресија, чак и таквих које су синоди и архијересјки сабори крили од свога нараода. Српска православна црква је у (Другом светском) рату, између толиких разарања и скрнављења светиња, поднела и жртве у људским животима.

СРБИ ПОД БРОЗОМ

Патријарх Павле:

Боље је да се црква руши и пропада зато што нема ко да се о њој стара, него што има неко ко се стара да је сруши и упропасти.

Прецизни подаци говоре да је за време рата побијено 544 свештених лица: од владика и монаха до искушеника. Од Немаца је страдало 89, од усташа 171, а у рубрици НОБ стоји број 219! Ни у једној од споменица о страдањима Српске православне цркве нема тог податка, а он се налази у званичном извештају за прво послератно заседање архијерејског сабора 1947, када се патријарх Дожић вратио у земљу...

Најпоразније ће, бојим се, испасти да је одвајање Цркве од државе значило, у ствари, мешање државе у послове, па и каноне цркве, а не њено право, и пре свега дужност, да то мешање не дозволи. Од притисака да се призна аутономија Македонске православне цркве – која се изродила у аутокефалност, признату само од Ватикана – до изнуђеног акта екскомуникације америчког епископата и подстицања раскола, првог у историји Српске православне цркве.

Живорад СТОЈКОВИЋ
(Отисци, БИГЗ, 1996, стр. 230/31)

Стр. 41.

У Грачаници је пак некакав пробисвет, Србин нажалост, ноћу упадао у конак и нападао сестре. У одбрани повређен је моткама и својим секирчетом које је донео, те га је милиција одвела у болницу. Манастир је ограђен зидом. Постоје монументалне капије, али се оне не могу затворити, те зврје ноћ-дан отворене. Сем тога, док у једном делу конака, где станује чувар и неки учитељи са фамилијама, Завод увео електрично осветљење, дотле у делу где су сестре, иако постоји инсталација којој је требала извесна оправка, светло није уведено. (...) Светло су сестре морале саме увести, а капије и данас зврје непоправљене.

Стр. 45.

Постоји још једна невоља чије последице могу бити катастрофалне за нас у овим крајевима. То је стално исељавање нашег живља. Кад сам зимус био у Девичу, дођоше домаћини последње три куће из најближег села, Лудовића, нудећи манастиру да купи њихову земљу, иначе ће је продати Шиптарима. У турско време, пре Првог светског рата, било их је у том селу 17 кућа и толико шиптарских. После рата иселиле су се неколике куће. После овог рата остало их је 6. Сад се селе последње три. Тако је и у другим крајевима. У Витомирици код Пећи, која је насељена после I светског рата, није било ниједне шиптарске куће. Сад их има 100. У Добруши пре рата ни једне, сада 160 итд.

ТОБОЖЕ ОСЛОБОЂЕНИ 1945.

Тешко у злу добра чекајући.

Овим текстом направљен је осврт на:

Извештаје Православног епископа Епархије рашко-призренске Павла
СВЕТОМ АРХИЈЕРЕЈСКОМ СИНОДУ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
у времену док је био на дужности Епископа у Призрену 1957 - 1991. године

А какви су сурови притисци власти на Србску цркву били тешко је и описати.
Истичемо један патријархов пример:

„У једном месту отац је позвао двојицу свештеника на опело сину војнику, умрлом на одслужењу војног рока и допремљеном кући. Сутрадан је стигао вод војника са потпоручником да учествује на сахрани. Офицер је саопштио оцу да верски чин не може бити”. Отац пошаље човека да то каже свештеницима. Како су ови већ били стигли близу куће покојникове, хтели су да присуствују сахрани као обични грађани. Офицер им то није дозволио, него им одузме ташне с прибором и поставио војника с пушком да им не дозволи да уђу у гробље“. (Види: „Извештаји...”, стр. 289.)

1958/59.

Стр. 46/47.

У селу Сувом Лукавцу код Пећи, кажњена су са по 15 дана затвора два лица која су, између више њих, присуствовала на рушевинама црквице богослужењу с опходом, не кроз село, него око рушевина. Њихову жалбу Веће за прекршаје у Приштини одбило је с мотивацијом, да рушевине цркве нису просторије које верске заједнице, у духу чл. 13 Закона о верским заједницама, могу одредити за вршење верских обреда.

Иако је казна извршена, жалио сам се Обласном одбору на такав став према нама Србима.

„Не можемо да верујемо да је законодавац у поменутом члану ишао на то да се само нама православним онемогући богослужење, јер су нам због нашег става према слободи рушени храмови како у турско време, тако и у последња два рата, што није било с храмовима осталих двеју вера, те се они имају где Богу молити“.

(...) За време боравка на Цетињу тражио сам пријем од Градског одбора и Верске комисије у Титограду, али ме нису могли примити.

1959/60.

Стр. 60.

Порези стално расту. Од 80.000.-динара у 1956. години у Грачаници је порез нарастао на 230.000.-динара, при истој количини земље. Дечани су годинама задуживани за шуму коју не поседују и за земљу коју не обрађују. (...) Једино је манастир Соколица купио нешто земље и кућу од Срба који се селе, да заокругле имање и да не би добили за комисију неког од кога би се и они морали селити.

Стр. 64.

Не можете! – Закон нам дозвољава. – Закон има своје тумачење. У конкретном случају, ми комунисти тумачимо га у нашу корист.

Стр. 64.

Казнине су (власти) тада у другом селу, Верићу, једног човека са 5000.- динара због исте ствари: учествовања на богослужењу на темељима црквице. Жалио сам се Верској комисији, усмено и писмено, наводећи да је такав поступак уперен директно против нас православних којима су, и у прошла два рата и пре, непријатељи рушили богомоље, док су друге две вере тога биле поштеђене.

У једном селу у Митровачком Колашину, за време окупације, Шиптари су демолирали сеоску капелу, кровну конструкцију и цреп су однели. Голи зидови су закисавали годинама. На предлог архијерејског намесника, поставили смо Одбор од три лица за обнову ове капеле. Кад су почели рад, позвани су једно вече на сеоску конференцију где им је речено да сада није време да се поправљају цркве, него дижу фабрике. Њихов одговор донео им је 30 дана затвора и 3.000.- динара новчане казне. Капела је остала непокривена.

1960/61.

Стр. 76.

... манастир (Сопоћани) нема више од 2,5 ха врло слабе земље. Шумско газдинство је одузело манастиру пашњак и пошумило га, траву с њега даје под закуп, а манастир мора да купује сточну хтану и животне намирнице. Тражили смо да се манастиру додели макар нешто земље, али је тражење одбијено.

Стр. 78.

Особито тежак је положај у Пећком намесништву где је пре рата био 21 свештеник, да после рата тај број падне на 4, а ове године смрћу једног од њих на тројицу. **Од њих тројице један је у државној служби, и што је још горе, ноторна пијаница, дакле, на свега двојицу.** У томе крају насељени су Црногорци, међу којима је још пре рата материјализам ухватио врло јаког корена (одатле је већина виших руководиоца државних и партијских на Космету), па је у таквом крају проблем поставити свештеника... и кад би их имали на избор.

Стр. 81.

... власти употребљавају сваку прилику да Цркви одузму оно мало имовине што је још остало. То нарочито важи за Призрен. Ту су национализоване две зграде које су Цркви доносиле 500.000.- динара годишње. (...) Без икаква решења и накнаде одузима нам се земљиште и зграде, те смо упућени стално на суђења на којима смо увек слабија страна.

... један део црквене имовине и по селима није убаштињен, негде су тапије за време рата пропале... Карактеристично је да се само од Цркве траже пуни докази о својини, иначе се својина оспорава.

Стр. 82.

Више богослова, из разних крајева, жалило ми се да су их преко ферија позивали чланови Удбе и наговарали да се испишу из богословије. Један ђачић из I разреда, на питање зашто се је уписао у Богословију, овако је одговорио: Упис у Богословију није Законом забрањен? – Није, али поред толиких других школа, што да одеш баш у ту, најгору?

У Грачаници, кроз олтар чувар проводи посетиоце и мушке и женске. У Сопоћанима то се чини одавно, јер иконостаса нема. Сад се то тражи и у Дечанима. Позивају се на законске прописе. Игуман се успротивио и не да.

Стр. 83.

Стална нам је невоља незадрживо исељавање нашег живља, мање више са целе територије Епархије. Као разлог једни наводе страх од репресалија Шиптара и Турака у случају каквог политичког заплета у овим крајевима. Повремене њихове испаде уочавамо и сад сви. После моје посете Каменици и недовршеној капели у селу Коретину, преконоћ су на тој капели разбијени сви прозори. Ономлањске године, уочи суђења у Призрену једном диверзанту из Албаније, неко је потпалио капију на порти саборне цркве у Призрену. Ове, пак, године на гробљу су поразбијане све порцуланске слике на православним споменицима, па и на споменику почившег епископа Владимира.

Други наводе да власти фаворизују Шиптаре, којих у органи власти има много, а који се узајамно помажу и све законске олакшице осигуравају за своје, док се на Србе сваљује сва тежина обавеза, и то увек у законској форми. У томе учествују и Срби чланови партије...

1961/62.

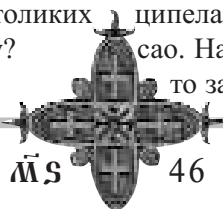
Стр. 96.

Манастир Сопоћани је био принуђен да позајмицом од Епархијског управног одбора купи кућу и 5 хектара земље, од Србина комшије који се сели. Једно, да то не купи други, с којим би манастир имао тешкоћа, а друго – земља му је потребна, јер је досад имао свега око 3 хектара веома слабе прљуше, далеко од манастира.

У Грачаници је заузимањем особито Његове Светости и Светог Архијерејског Синода смењен чувар, с којим се годинама имало великих тешкоћа, али се још није иселио из конака који такође треба да се преда сестрама на употребу.

Стр. 97.

Ни у Цркви нисмо мирни. У Дечанима је **једна екипа стручњака Завода за заштиту споменика из Београда радила на фотографисању фресака у олтару. За време рада они у олтару редовно пуше и бацају пикавце.** Опомене старешине су без дејства. Шта више, у својој безобзирности према верским осећањима монаха и верних они иду даље. Иако су ради тог фотографисања у олтар унете монтажне скеле, један од службеника Завода пење се у ципелама на часну трапезу да би одатле фотографисао. На енергичан протест игумана, он изјављује да то за њега није црква, ни часна трапеза, но само

радно место. Изнео сам цео случај заводу тражећи да својим службеницима, културним радницима, по црквама и манстирима скрене пажњу и не дозволи да вређају верска осећања православних грађана ове земље оваквим провокаторским поступцима, достојним јаничара, јер је народ ових крајева тога имао довољно, па ако не могу да се владају човечије и учтивије, онда бар отменије и културније.

Стр. 100.

И ове године, још интезивније настављено је исељавање нашег елемента, како насељеника тако и староседелаца из свих крајева Епархије. Из гњиланског намесништва у току године иселило се преко 200 домова (само из врбовачке парохије, која је иначе мала, иселило се 70 домова). Из околине Приштине, од лањске године, такође се нагло исељава. У селу Коморану после рата било је 40 српских домова, сада их има 12, Ново Чикатово 48 – сада 22, Доњи Забел 18 – сада 4, Вел. Белаћевац 23 – сада свега 3. Из голешке парохије иселио се у току године 81 дом. То је друга главна невоља наша у оним крајевима. 1912. године био је проценат Срба према другим националностима на Косову и Метохији 35 до 40%. Данас је тај проценат свега 25%.

1962/63.

Стр. 113.

Црквеној општини у Призрену коначно су одузете национализацијом 2 зграде, чиме је она не само доведена у доста тешку финансијску ситуацију због губитка готово 500.000.- динара годишње ренте, него и у велике тешкоће око постављања нових пароха кад садашњи ускоро оду у пензију, јер нема парохијског дома.

У две сеоске цркве, непозната лица су извршила провалу, одневши око 17.000.- црквеног новца.

Стр. 115.

Млађи свештеници полако уводе прославу Св. Саве. Деца врло радо долазе и узимају у њој учешћа, **али их учитељи спречавају и кажњавају.**

Стр. 116.

Ове године, један млади свештеник у Вел. Хочи код Призрена кажњен је са пет и по година робије. Због сукоба са месном партијском организацијом око убирања прихода у природи, био је кажњен са 15 дана затвора. Кад је отишао на издржавање казне, поведен је против њега поступак због туче у којој је повређен и један партијац. У тучи он није учествовао, али је дао изјаву да се осећа кривим што је за спремање те туче знао... Оптужница му ставља у кривицу и ове преступе: „Првооптужени је у цркви за време вршења службе, иступајући отворено

непријатељски против комуниста и линије партије, позивајући чак да се и одрасла деце крсте у цркви на верски начин, као и да се они који се нису венчали у цркви, да то учине одмах”. Затим: „Првооптужени би тада, за време службе, вршио под видом верских проповеди непријатељску пропаганду против напредних социјалистичких идеја, и о потреби да се шире народне масе што више везују за цркву и веру, истичући да је живот једино могућ у окриљу цркве и вере и дубоког веровања у Бога, а да је све остало што се чини и ради ван цркве и вере у Бога дубока заблуда и лаж, па у вези овога одлучили су да на првом месту заврбују чланове црквеног одбора...” И најзад: „Добар део становништва Вел. Хоче и подручних села масовно су посећивали цркву а да су састанци зборов бирача, социјалистичког савеза (...) били слабо посећивани и често одлагани...”

1963-65.

Стр. 122.

... а у Ђаковици, освештао темељно реновирану стару цркву, пошто је нова, подигнута пред рат, но не довршена, **порушена у току 1950. г.**

Стр. 127/8.

У току године посетио сам председника Комисије за верска питања Аутономне Покрајине Косова и Метохије у циљу решења питања ограђивања цркве у Косовској Каменици код Гњилана... Власт је још раније срушила око порте те се сада око цркве држи пијаца, на цркву бешају ствари за продају, за звонару се вежу коњи и магарци, наноси смеће и прљвштину и тако омета богослужење. Исто тако да се изда дозвола за довршење звоника у Штрпцу (чија је потпуна изградња забрањена још пре три године), јер су уклоњене све препреке за то. У истом циљу ишао сам и код председника Верске комисије СР Србије. Но све узалуд.

(...)

Српској Цркви не треба учинити ни оно на шта она има право по закону... А другим верским заједницама... мора се много штошта прогледати кроз прсте и учинити и оно на шта немају право. Како се друкчије може разумети кад се нпр. поменутој цркви у Косовској Каменици доказима и оној што јој по праву припада и не дозвољава да подигне парохијски дом на свом земљишту, а у исто време, у истом месту даје се дозвола муслиманима Шиптарима да подигну дом за хоце кад ту нити имају џамије, нит су такав дом ту икад имали. Или да се омогући подизање џамије у Мазгиту код Приштине где је није било од Косова до сада, или подизање римокатоличке велелепне цркве у Вележу код Призрена где је такође није било.

Стр. 129/30.

Из Подујева пише ми, крајем новембра, млади свештеник...: Већ после 5 месеци на новој парохији ја сам, унапред да кажем, изненађен и забринут. Ево зашто:

I детаљ:

Село Бело Поље од	42 куће исељено	12 остало	30
(исељења узимам у обзир само послератна)			
Село Главник	43 куће исељено	20 остало	23
Село Батлава	27 кућа исељено	13 остало	14
Село Г. Синовац	48 кућа исељено	25 остало	23
Село Трнова	29 кућа исељено	23 остало	6
Село Брадаш	41 кућа исељено	40 остало	1

И тако редом у свих 30 села парохије подујевске.

II детаљ:

1953/54. било је 50 и више венчања, тако да 1964. буде једно. Крштења је било преко 300, да их сада буде 150. За мојих 5 месеци било је 8 смртних случајева, за 4 сам позван, за 4 нисам.

III детаљ:

Ове године је Крстовдан пао у недељу. На богослужењу у цркви било је свега 4 жене, двоје деце и 1 човек...

Да изнесем још да је лањске године завршило школу 5 богослова са територије Епархије. Рукоположен није ниједан. Двојица су овде на факултету, 2 на факултетуу Приштини, а пети отишао у учитеље.

1965/66.

Стр. 138.

...најзад је довршен звоник код цркве у Штрпцу у Жупи сиринићкој. Још пре четири године звоник је саграђен до под кров, па је Општински одбор забрањено даљу изградњу са образложењем да је материјал од кога је грађен – сига, некавалитетан. Три су године незавршени и непокривени зидови били изложени киши, снегу и мразу, преостали материјал пропадао и растурао се, а изнети разлог био само форма за друге мотиве.

Стр. 147.

У Сопоћанима сам био за Св. Саву пре две године. Као и ранијих година, тада је рецитовало 20 деце. Ове године свега једно, јер су лањске године физичким казнама и претњом учитељи заплашили децу.

Стр. 148.

У Призрену је Општина дала дозволу, једном, наводно врло заслужном члану партије, Србину, да у делу порте цркве Св. Врача подигне стамбену зграду. На жалбу Епархијског управног одбора... али је он зграду у међувремену подигао, не сачекавши одлуку по жалби, у чему му је помогла и Скупштина општине.

Стр. 150.

У манастиру Грачаница, где се већ две године врше археолошко-конзерваторски радови, јесенас је уклоњен иконостас са старим иконама из XVIII века које су биле закољене новијим. Тражили смо да се иконостас са иконама врати. Одговорено је да ће по завршетку радова сви предмети бити враћени, но „њихову будућу намену и начин презентације одређиће стручњаци заштитне службе“.

1966/67.

Стр. 158.

Сазидан и стављен под кров парохијски дом у Косовској Митровици уз позајмицу Епархијског управног одбора. (...) Дом онде постоји, али је зграда дотрајала, а поред тога преко ње прелази траса за проширење улице и надвожњак, па ће се морати рушити.

Стр. 163.

У више места, из пијетета према мртвима, народ је самоиницијативно оградио разграђена гробља, јер није могао дочекати да то учине Скупштине општине, у чију су својину, по закону гробља припадала.

(...)

Иако је постигнут споразум о огради цркве у Косовској Каменици, тј. да црква сама подигне зид који је одмах после овога рата тамошња власт порушила и материјал употребила, променом личности у Одбору Општине долази опет до тешкоћа, забране даљег зидања итд.

Нигде нисам чуо жалбу на некоректно држање према властима кога свештеника.

1967/68.

Стр. 177/8.

...верска настава се нигде у Епархији не одржава. И кад би свештеници хтели да је држе, родитељи не би смели да децу шаљу. Колико смо ми ту инфериорни према Римокатолицима и Муслиманима нека послуже ова два примера: У једном селу код Призрена, не само да сва римокатоличка деца иду на веронауку, него на њихов Божић нико од њих није ишао у школу. „То је наш велики Празник и тај један дан могу да не иду у школу, него у цркву“ – објаснио је жупник њихов поступак. И ништа се није десило ни деци, ни родитељима, ни жупнику.

У једном селу у Средској жупи више Призрена, пола је православних, пола потурчених (с матерњим језиком српским). Бројно су једнаки: 80 кућа једних и толико других, а душа 875 муслимана, 870 православних. Муслимани имају хоџу коме плаћају 43.000.- старих динара месечно. Он два пута недељно одржава веронауку са својим шездесет школске деце, зашта добија 500.- старих динара од часа. Уз Рамазан му свака кућа даје по 500.- старих динара.

Међутим православни, не само у том селу од 80 кућа, него у целој Жупи од 12 села, са преко 400 кућа, за ових 22 године од рата наовамо немају свештеника из Призрена. Но, и да има свештеник он не би могао добити онолико месечно колико добија оца од једног села, само од 80 кућа. А да би могао држати веронауку то не изгледа могуће, јер преко брда само, у Сиринићкој жупи, када је свештеник спремио неколико деце да рецитују у цркви за Светог Саву, учитељи су деци претили и кажњавали их тако да смо били принуђени да се жалимо Верској комисији на Србе учитеље због њиховог односа према српској деци и Србину Светом Сави.

Стр. 180.

... ипак је утицај пропаганде у погледу контрацепције и побачаја код нашег живља доста осетан, док се код Шиптара таква предавања и не држе...

1968/69.

Стр. 188.

Купљено је бивше школско двориште и врт поред цркве Никољаче, бившег манастира Кончула.

То је негда било црквено, па је поклоњено за школу и ето дође време да се поново купује за цркву.

Стр. 189.

У селу Речану код Призрена, са 17 српских и 45 шиптарских кућа, збор бирача да се школа подигне на црквеној њиви, поред старе цркве Св. Ђорђа из доба цара Душана. Трипут су долазили ... и нисмо могли пристати, јер је сувише близу цркве... Подигли су школу и без споразума...

1969/70.

Стр. 205.

Одмах после рата, при извођењу аграрне реформе, тадашњи секретар Комунистичке партије Скупштине општине Дечани добио је 78 ари манастирског воћњака, но усред дела који је манастиру остављен... Покушавало се више пута да се откупи али он је тражио превише. Кад је он умро, и с наследницима је покушавана нагодба али из истих разлога безуспешно. Онда се они досете, па понуде једном Шиптару парцелу да им подигне у селу Дечанима кућу. Није се имало куд – манастир је морао платити своту за коју су се они погодили, да би тако поново дошао у посед земље, неправедно и незаконито додељене усред њему остављеног поседа...

Стр. 206.

У Гораждевцу код Пећи, парохији са преко 1.000 домова, нема одавно свештеника... Долазише ми више пута молећи да им неког пошаљем. Немам кога поставити ни у Пећ, ни у Призрен, а камоли у Гораждевац. Био сам онде да служим за Васкрс.

Поред старе цркве брвнаре, једне ид најстаријих у Србији, постоји и новија, зидана. Лепо су је сами окречили, споља и изнутра, набавили прекриваче за налоњ и целиваоницу и два полијелеја. **Нема ко да их опева, прочита молитву, крсти. Буквално као овце без пастира.**

Стр. 207.

У многим местима због расељавања остало је, разуме се, мање и деце, па се српска одељења затварају. Да шаљу децу далеко, у друга села – не иде. Остаје им само: или да их шаљу у шиптарска одељења, или да се и они селе.

1970/71.

Стр. 212.

На летњи Аранђеловдан служио сам на рушевинама манастира Куманице на Лиму, где тада долази много света на сабор. Ишао сам како ради заједничке молитве с народом, тако и да са Одбором и свештеником размотрим шта се може учинити да се траса пруге Београд–Бар помери од рушевина цркве, преко чијег је југозападног угла била постављена.

(Како то, врло често, и тада и сада, пројектантима се испречи по нека православна светиња? прим. прир.)

Стр. 215.

Један добро стојећи парохијанин у селу Племетини код Приштине, где цркве нема, подигао је на свом имању и својим трошком капелу, али она није могла бити довршена, јер су власти ставиле забрану због тога што није имао грађевинску дозволу.

Стр. 221.

Посебан је проблем спор који има манастир Куманица са Шумским предузећем „Озрен“ из Сјенице. Овај манастир је у рушевинама, но његов посед од 50 ха шуме и ливаде остао му је цео и после овог рата. Црквени одбор, који управља манастирском имовином, ту шуму није могао користити, а порез се морао плаћати, па је ... уступио део шуме држави, односно шумском предузећу. Изашла је и комисија која је ограничила тај уступљени део. (...) кад је туда прошла траса пруге Београд – Бар. На расправи о експропријацији појављује се Шумско газдинство као власник манастирских парцела. У катастру су пренели те парцеле на себе (иако манастир има поседовни лист), а шумару наредили да помери граничне ознаке. Узалуд се манастир позива на то...што је у акту о томе јасно наведено, те да Шумско газдинство није могло добити оно што му није дато. Мора се на суд и доказати власништво сведоцима ... па се бојим да не подлегну застрашивању.

Стр. 223.

Црквицу у селу Ретимљу нисмо могли оградити, јер то не дозвољавају Шиптари. Чак су нас и тужили, но спор су изгубили. Сад прете и не дозвољавају да са ограђивањем почнемо, поред добијене дозволе за градњу и пресуде Суда.

Стр. 224.

У два места општински службеник наређује свештеницима да не смеју држати беседе на опелу... Један милиционар прети Србину што носи шајкачу. (...) Расељавање нашег живља се наставља ... многи који би хтели да иду не могу дати земљу у бесцење, што купци чекају и траже.

1971/72.

Стр. 235.

Од јесенашњих политичких догађаја у Хрватској осећа се један строжији став власти према Цркви. Не само у погледу односа наставника према деци која иду у цркву, на веронауку и прославу Светог Саве, него и војсци. Један наставник богословије на одслужењу у Армији, позиван је на одговорност што је у слободно време одлазио понекад у цркву...

Стр. 236.

На више места су нам учинили велику пакост једнострани стручњаци Завода за заштиту споменика културе који су поједине цркве – историјске споменике, у жељи да их презентују у првобитном облику, порушили или снизили оградне зидове, отворили припрате, не водећи рачуна о средини у којој се ови црквени споменици налазе. Тако су омогућили њихово брже уништавање... Власти их заштитити неће а ми смо немоћни.

1972/73.

Стр. 243.

Један млади свештеник организовао је екскурзију верних и обишао познате историјске манастире у Епархији. Позван је (од власти) на одговорност и нађен је начин да се казни са 300.-динара јер је неовлашћено скупљао добровољне прилоге. Никакве прилоге није скупљао...

Један јеромонах, из Браничевске епархије који је код мене био ради полагања испита у богословији, повремено је одлазио у неколико села код Пећи, где није било свештеника годинама, обновио цркве у рату демолиране и религиозни живот у народу. За Светог Саву је спремио више деце да певају на Литургији и рецитују. Кажњен је са 10 дана затвора, под сасвим другом оптужбом, али му је усмено речено да му је то због рада са вернима и децом за Светог Саву.

1974/75.

Стр. 270/1.

...на старој цркви Светог Николе, тзв. Рајковој цркви у Призрену. Црква се налази у

дворишту школе „Младен Угаревић“ и у њој служимо зими недељом и празником. У ставри је и стара школа и двориште било црквено, а сада све земљиште око цркве води као школско, односно друштвено.

Стр. 277.

У Љубижди пре рата је било само неколико албанских кућа. Сад их је око 200, двапут више него српских (100 кућа).

1975/76.

Стр. 287.

У Прилужју, на Косову, петорица људи наметну се за одборнике сеоске црквице говорећи да их је за то изабрала сеоска конференција, насилно узимају приход из Цркве, хоће да подигну звоник од гвоздених цеви и не признају Епархијски управни одбор, ни икакву црквену власт. Ишао сам трипут онамо молећи их да се уразуме, да сеоска конференција, у коју спадају и грађани друге вере и грађани без вере, не може постављати црквене одборнике... Све узалуд...

Стр. 289.

У Лешку, Скупштина општине Лепосавић, свештеник је, да би поправио парохијски дом који је од слабог материјала, скупљао преко одборника прилог на гробљима на задушнице. Судија за прекршаје осудио га је на месец дана затвора и одмах ухапсио и послао у затвор, иако му је у пресуди оставио рок од 8 дана да се може жалити. Провео је у затвору петнаест дана, па је на интервенцију Верске комисије из Приштине пуштен. Шеснаест људи, који су учествовали у прикупљању прилога, кажњени су такође са по месец дана затвора, но жалили су се...

1976/77.

Стр. 302.

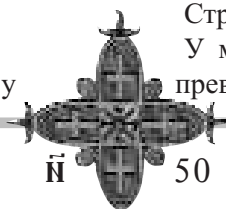
Одржавање сабора, што је некада било масовно, с доста омладине, сада је у многим местима сведено на неколико стараца и старица. У околини Приштине милиција, већ неколико година, растера свираче и продавце на саборне дане око цркава и манастира Грачанице, не дозвољава паркирање кола ни у црквеној порти, јер се, наводно, ремети саобраћај, нађе се неки од њих да фотографише присутни народ и тако онемогућава одржавање сабора.

У манастирићу Св. Врача код Ораховца добили смо све потребне дозволе за обнову звонаре, која је била дотрајала. Кад смо прошлог лета стару срушили и подигли цоклу нове, Скупштина Општине одузима дату дозволу и више од месец дана радови се прекидају...

1977/78.

Стр. 316.

У манастиру Бинчу, после овог рата, да би се превукле греде из планине за државне зграде,

просечен је пут на два метра од средњовековне цркве са преко 20 м² старог живописа. (...) Молио сам Завод за заштиту споменика културе и Верску комисију да се пут удаљи од старе цркве која је распукла па је северни зид морао бити поткочен контрафором. Пошто је трасу старог пута заузео комшија Албанац, манастир је давао од своје земље да траса прође поред тог старог пута, нешто даље од трошне цркве. Узалудно, пут је остао на два метра од цркве...

1979/80.

Стр. 343.

Поред манастира Бинча, Св. Тројице и Девича, остао нам је без духовника и манастир Грачаница. Од женских манастира, само манастир Сопоћани имају старца – духовника... У једном манастиру нема никог, у другом свега једна монахиња, у трећем један јеромонах, у четвртом две старице монахиње. Суседи само чекају да они помру, па да манастирско приграбе, што нам отворено кажу да то они чекају.

Стр. 345.

У селу Клокоту мештани желе да подигну цркву јер име 1947. год. срушена, и одузета порта око ње више од једног хектара, за потребе Бање Клокот. Народу је тада обећано да ће се за цркву дати земљиште где им буде одговарало. Црквена општина је поднела молбу да изграде цркву на сеоском земљишту где је и за турско време била црква, која је тада порушена. Три месеца су чекали, писмено и усмено ургирали за решење, али решење није донешено. Онда они почну изградњу и дотерају готово до крова. Општина им забрани даљу градњу...

1980/81.

Стр. 350.

Један учитељ и једна учитељица код Призрена отпуштени су из службе због свог религиозног става.

Међу овима који секу манастирску шуму нашао се и просветни радник, итд.

Стр. 352.

Током године посетио сам секретара Комисије за односе са верским заједницама у Приштини, и Председника СО Пећ поводом забране даље изградње парохијске цркве у граду Пећи.

1982/83.

Стр. 379.

Међу људима од власти има их који се труде да ствари поставе на уставна начела, правичност и истинитост. Али има и таквих који оперишу речима и широким обећањима. Само у ствари изјаве игуманије Параскеве из манастира Девича, не једном је њена изјава демантована

општим фразама, без изношења иједне чињенице, конкретног помена кога од поменутих села и броја одсељених Срба и Црногораца.

Стр. 380.

У селу Петровцу код Гњилана, у турско доба и до овог рата чисто српском селу, сада је одселила последња српска породица. Црква је остала с поразбијаним прозорима и црепом те прокисава. Мораћемо иконе с иконостаса пренети некуд да не пропадну. Невоља је што није тако само у Петровцу.

1985/86.

Стр. 414.

У многим местима Епархије сељење нашег живља наставља се и даље. Као најдрастичнији пример навешћу општину Подујево. Кад сам пре 29 година дошао на Епархију, затекао сам у Подујеву два свештеника, и две парохије са преко 1000 домова. Данас је остало 200 домова...

Но тешко у злу добра чекајући.

1989/90.

Стр. 465.

Ништа још није остварено у погледу социјалног осигурања монаха и монахиња, чак ни по основу осигурања земљорадника.

1990/91.

Стр. 475.

...Симптоматично је да је Епархија рашко-призренска пре Другог светског рата имала 90 свештеника, а сада у пола мање, те се и по томе види колико се народа одселило са Косова и Метохије од рата до данас.

Епископ рашко-призренски Павле,
ИЗВЕШТАЈИ СА РАСПЕТОГ КОСОВА,
Изд. фонд. архиеп. беогр-карл.
Фондација Патријарх Павле БГ, 2013

О КОСОВУ

Својим доласком на Косово, за епископа Рашко-Призренског (1957), видео сам и другу страну искушења српског народа. Пошто је од Старе Србије начињена аутономна област Косова и Метохије, Срби су одједном у својој земљи постали мањина као у турско доба. Већ у својим првим епископским извештајима, указивао сам да, иако су Срби на власти, Косово у ствари држе Шиптари. За време Другог светског рата њихов народ, највећим делом, дочекује италијанску окупацију као своје ослобођење, јер се први пут Шиптари из Албаније уједињују са онима на Косову, у Метохији, западној Македонији. Створена је Велика Шипнија, али без обзира што је она трајала колико и окупација као талијански протекторат, она је масама, опчињеним од њихових вођа, остала као једном већ задобијени национални циљ, који треба сачувати. Уверавани да ће се привремено измењене прилике променити, они су само чекали, а умногоме и дочекали, да се изгубљено врати.

Добијао сам упозорења да пазим на своје редовне извештаје Светом Синоду, јер они долазе и до руку световне власти, али је било све јасније да је Косову и Метохији негде, на неком месту, пресуђено да више не буду српски. Тако се понашао обичан свет, на разне начине, сем старијих који су осуђивали насиље и лакомости да се дође до комшијске куће или земље. Међу тим светом било је људи који су знали за своје српско порекло и осећали да се спрема нешто што добру не води.

Познато је да је у Дечане, испод ћивота Светога Стефана Дечанског, зарад својих невоља долазило много Шиптара, понекад чак и у већем броју него Срба. Десио сам се једном у порти манастира и чуо разговор када је из цркве излазио Шиптар са мајком, женом и болесним дететом. Један младић, досељеник из Црне Горе, који се ту затекао, упита несрећног оца: „Шта ти тражиш од нашег свеца?“ – „Ја нисам дошао ни вашем ни нашем свецу“ – одговори Шиптар – „већ свецу Божјем. А кад је Божји, онда је он и ваш и наш. Јер, да светац мисли оно што мислимо ја и ти, не би му долазили ни ја ни ти.“ Младић ућута, а Шиптар ми приђе да тражи благослов за дете.

(Из аутобиографског текста „Без осуда, отворено, очински“ зборник „Србија и коментари“, Задужбина Милоша Црњанског 1993-1995)

